

BENŐ ATTILA–PÉNTEK JÁNOS: **Erdélyi magyar kulturális szótár.**
Sepsiszentgyörgy, Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, 2022. (271 lap)

A kulturális szótár, mint a neve is mutatja, elsősorban nem nyelvi, hanem kulturális elemeket közvetít két különböző nyelvű közösség számára. A sorozat első három kötete pontosan ezt a célt szolgálja: közelebb hozni az Erdélyben élő nemzetiségeket egymáshoz, lehetőséget adni a német, a román és a magyar ajkú közösségnek, hogy egymás különbözőségeit jobban megismerjék, és közben a hasonló, egymástól kölcsönzött kulturális elemeket is felismerjék. Az Erdélyi magyar kulturális szótár azonban különbözik ezektől elsősorban abban, hogy egynyelvű. Célja az erdélyi magyar kultúrának sajátosságait közkinccsé tenni a nem erdélyi, illetve nem Romániában élő magyarok számára. Azoknak készült, akik Erdélybe látogatva tájékozódni szeretnének „Erdély múltbeli és mai világáról [...] ugyanakkor mindazoknak az olvasóknak, akik támpontokat keresnek Erdély sokszínű művelődéstörténetében és a mai kulturális életét meghatározó intézmények, személyiségek körében” (6).

Ezen szótárak általános jellemzői, hogy a kultúrát tágan értelmezik: „a népi és az elit kultúra szimbólum értékű anyagi és szellemi elemeit mutatja be” (6). Az anyaggyűjtés és feldolgozás során a szerkesztők részben saját ismereteikre, részben a Magyar néprajzi lexikonból, valamint a Romániai magyar irodalmi lexikonból merítettek. A két nyelvészprofesszor munkáját Weisz Attila művészettörténész és az időközben elhunyt Kötő József színháztörténész segítette.

A szótár szerkezete a megszokott: a szócikkek betűrendben követik egymást. Ez a szerkesztési mód megkönnyíti a használatot, viszont első látásra az olvasó számára még nem rajzolódik ki a könyv tematikai sokszínűsége. A kötet végén a források felsorolása mellett névmutató is található.

A szótár tartalmazza nagyjából azokat a tudnivalókat, amelyeket egy közepes humán műveltséggel rendelkező személynek tudnia kell erről a régióról. A szerkesztők felvették az Erdélyben született, munkásságukkal ide is kötődő, illetve ma is itt élő, alkotó írókat, költőket, jeles publicistákat, tudósokat, zeneszerzőket és zenészeket, képzőművészeket, színészeket, történelmi személyiségeket. Kortársaink közül azok az emblematikus személyiségek kaptak önálló szócikket, akik művészi vagy tudományos tevékenységükért a legmagasabb elismerésben (Kosuth- vagy Széchenyi-díjban) részesültek, illetve kulturális vagy közéleti szerepük számottevő.

Olvashatunk Erdély történelmi és földrajzi részéről, a székely székekről, az Erdély emlékezetkultúrájában fontos szerepet betöltő hegyekről, vizekről, különlegesebb földrajzi látnivalókról. A szótárban helyet kaptak az erdélyi városokról való legfontosabb tudnivalók, de olyan falvak is szerepelnek a teljesség igénye nélkül, amelyek egyes régiókban fontos kulturális szerepet töltenek be. Erdély épített öröksége szintén megjelenik a szótárban: várak és kastélyok, vártemplomok, templomok, jelentősebb műemléképületek, szobrok, emlékművek.

Egy másik rétege a szótárnak a különböző intézményeket (iskolák, egyetemek, művelődési intézmények, szervezetek, könyvkiadók) mutatja be röviden. A világi szervezetek mellett helyet kapnak az egyháziak is, valamint a történelmi egyházak bemutatása. Külön szócikkbe kerültek azok a fontosabb rendezvények, táborok, amelyek az erdélyi magyar kultúrát hivatottak ápolni (pl. különböző néptánc-táborok, alkotótáborok) vagy az erdélyi magyarok nemzeti tudatát kívánják erősíteni, illetve a nemzetiségi jelenlétet hangsúlyosabbá tenni kulturális seregszemle által (pl. a Kolozsvári Magyar Napok). A jelenleg is létező szervezetek mellett fellelhetők a szótárban a korábbi művelődési intézmények, szervezetek, amelyek meghatározóak voltak Erdélyben a kisebbségbe kényszerülő magyar kultúra és közélet szervezésében.

Az olvasó az erdélyi lapkiadásról, folyóiratokról is szerezhet ismereteket, de arról a művelődési életről is, amely az egyes könyvkiadók, szerkesztőségek vonzáskörében kialakult.

Külön szócikkeket kaptak fontos kiadványsorozatok, melyek az erdélyi magyar nyelvhez, kultúrához kapcsolódnak, a legnagyobb szellemi alkotások, mint például az Erdélyi magyar szótörténeti tár, amely a maga tizenegy megjelent kötetével jelenleg a legmonumentálisabb történeti szótára a magyar nyelvnek, vagy A romániai magyar nyelvjárások atlasza, amely tizenegy kötetben, mintegy 3300 térképlapon rögzíti az erdélyi magyar nyelv 20. századi táji értékeit, valamint a Romániai magyar irodalmi lexikon.

A szócikkek között találni olyanokat, amelyek egy-egy sajátosan erdélyi jelenséget, népcsoportot mutatnak be, vagy egy sajátos fogalmat tisztáznak: ilyen a transzilvanizmus, a székely rovásírás, a góbé, a kalotaszegi legényes, a bukovinai székelyek, a hóstátiak, a moldvai magyarok, akik Erdélyből települtek jelenlegi lakóhelyükre. Nem csupán itt, de természetesen Erdély gazdaságtörténetében is fontos szerepük volt a céheknek, ezért a szerkesztők fontosnak tartották, hogy külön szócikkben írjanak ezekről.

Erdély történelmének sajátos korszakai is külön szócikkeket kapnak, így például az Erdélyi Fejedelemségről, de Erdély aranykoráról (így!) is találunk információt a szótárban.

Botanikai vonatkozások nincsenek a szótárban, de egyetlen kutyafajta, az erdélyi kopó mint sajátos kutyafajta helyet kapott benne.

Másik érdekes csoportja a szócikkeknek a gasztronómiához kapcsolódik: sajtáságos erdélyi ételeket is találunk itt, melyek közül több is valamelyik társnemzet konyhaművészetének jegyeit hordozza. Ilyen például a bálmos, a káposztaléves, a korpacibere, a kürtöskalács, a málé, a muzsdéj, a pacallevés, a pánkó, a tárkonyos bárányleves vagy paszulyleves, a vinetta és a zakuszká.

Mivel a szótárnak nem célja a humán műveltségen kívüli területek bemutatása, a természet-, illetve a műszaki tudományok iránt érdeklődők számára talán kevésbé lehet érdekes. A könyv csupán a Bolyaiakkal tesz kivételt, az ő munkásságuk rövid összefoglalója olvasható a szótárban. Hiányként értékelendő Fodor Sándor Netti cigányprímás, illetve Izsák Sámuel orvostudománytörténész szócikkek kimaradása a szótárból. Az előszóban jelzik a szerkesztők, hogy tervezték az erdélyi cigány és a zsidó kultúrát bemutató szótárak elkészítését is, de egyelőre ez nem tűnik megvalósíthatónak. Ez igen sajnálatos, hiszen harmadikként az erdélyi örmény kultúrát bemutató szótárak együttes olvasásával alkothatna némileg teljes képet a sokszínű Erdélyt megismerni vágyó olvasó ember vagy idelátogató turista.

A kiadványról biztosan elmondható, hogy haszonnal forgathatják az erdélyi magyar kultúrára kíváncsi olvasók, a szerkesztőket pedig biztathatjuk, hogy a tervezett, de még ki nem adott szótárakat készítsék el, hiszen ezek is szerves részét képezik az erdélyi kultúráról szóló ismeretközlésnek.

Irodalom

- BALOGH F. ANDRÁS 2017. *Német–magyar kulturális szótár*. Sepsiszentgyörgy, Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége Kiadó.
- BART ISTVÁN 2017. *Amerikai kulturális szótár*. Budapest, Corvina.
- BENŐ ATTILA 2009. *Román–magyar kulturális szótár*. Sepsiszentgyörgy, Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége Kiadó.
- BENŐ ATTILA–PÉNTEK JÁNOS 2013. *Dicționar cultural maghiar-român*. Sepsiszentgyörgy, Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége Kiadó.

TAMÁS CSILLA

ORCID: 0000-0001-5993-0526

Jakó Zsigmond Kutatóintézet, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár
tcsilla68@yahoo.fr